

บทที่ 1

Education 1.0

“ยุคนกแก้วนกขุนทอง”

การศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ สะท้อนภาพจากสถานะของอุตสาหกรรมในแต่ละช่วงตามนโยบายไทยแลนด์ 1.0 ถึง 4.0 (Thailand 1.0 – 4.0) ซึ่งเป็นโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ยุคเกษตรกรรม (Thailand 1.0) ต่อมายังยุคอุตสาหกรรมเบา (Thailand 2.0) ยุคอุตสาหกรรมเพิ่มมูลค่า (Thailand 3.0) และยุคนวัตกรรมและรายได้สูง (ยุค Thailand 4.0)

การศึกษา 1.0 ถึง 4.0 มาจากนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่เป็นโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศออกมาเมื่อ พ.ศ. 2559 ต้องการยกระดับความเป็นอยู่และรายได้โดยปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของนโยบายนี้คือการส่งเสริมเรื่องของการศึกษา

การเรียนรู้ในยุคการศึกษา 1.0 (ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2243 ถึง พ.ศ. 2503 หรือที่เรียกว่า หลักสูตร 2503 เป็นสมัยที่ยังมีระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 (ผมเองก็เกิดไม่ทันยุคนั้น) เป็นยุคสังคมเกษตร และอุตสาหกรรม จึงเน้นเรื่อง การทำการเกษตรและปศุสัตว์เป็นหลัก รูปแบบการเรียนการสอนในยุคนั้น จึงเป็นการศึกษาในรูปแบบ “เรียนจดจำ ทำแบบฝึกหัด” และมีลักษณะ “ท่องเป็นนกแก้วนกขุนทอง”

ภาพ: วิธีการสอนนกแก้วนกขุนทองพูด เปรียบเทียบกับยุค Education 1.0
ที่มา: Lincolnshire Wildlife Park. (2020).

หากจะเปรียบเทียบให้เห็นภาพ คำว่า “ห้องเป็นนกแก้วนกขุนทอง” สะท้อนภาพการเรียนการสอนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ลองนึกภาพการเรียนการสอนที่มีครูอยู่หน้าห้องเรียน บ่อนความรู้ให้แก่นักเรียนแบบการสื่อสารทางเดียว นักเรียนไม่กล้าซักถามหรือตั้งคำถามใด ๆ ว่าสิ่งที่ครูที่สอนไปนั้นถูกต้องและเป็นความจริงหรือไม่

การเรียนการสอนในสมัยนั้น ครูทำหน้าที่เป็นผู้ให้ ขณะที่นักเรียนทำหน้าที่เป็นผู้รับเน้นการเรียนแบบท่องจำและทำแบบฝึกหัดตามตำรา ไม่เน้นกระบวนการเรียนรู้ การเรียนการสอนจำกัดแต่ในห้องเรียนและยังไม่มี การนำเทคโนโลยีใด ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน ครูเป็นผู้ตัดสินว่านักเรียนควรเรียนอะไรในแต่ละวิชาไม่ได้พิจารณาถึงความสนใจของนักเรียนอย่างแท้จริง

ผมยังจำได้ดีว่าในสมัยที่ผมเรียนวิชาบัญชีช่วงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีครูท่านหนึ่งเข้มงวดกับนักเรียนมากคงเป็นเพราะท่านอยากให้นักเรียนได้ดีจึงพูดออกไปว่าการสอนของท่านเปรียบเหมือนแม่คนที่คอย บ่อนอาหารใส่ปากลูกนก หน้าที่ของลูกนกก็มีเพียงย่อยอาหารที่แม่นกบ่อนอาหารให้มา เปรียบได้กับการที่ครูเป็นคนให้ความรู้แก่นักเรียนเพียงอย่างเดียว เป็นประโยชน์ที่ผมยังจำได้จนถึงทุกวันนี้

อย่างที่ผมเกริ่นไว้ข้างต้น ครูเป็นผู้บ่อนความรู้ทั้งหมด นักเรียน ไม่กล้าถามไม่กล้าโต้แย้งทำให้การเรียนการสอนของไทยในสมัยนั้นไม่มีใครกล้าคิดต่างไปจากที่ครูสอนเพราะนักเรียนที่คิดต่างจะถูกมองว่าเป็นคน ไม่เชื่อฟังซึ่งแตกต่างจากเด็กที่เรียนในต่างประเทศที่ครูจะสอนให้นักเรียน กล้าคิด คิดต่างจากที่ครูสอน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สอบถาม เช่น

การหาคำตอบในวิชาคณิตศาสตร์ ผลลัพธ์อาจมีคำตอบได้หลายทางไม่จำเป็นต้องมีคำตอบเดียว

หลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 1.0 ของไทยที่สอนในโรงเรียนยังคงเน้นกลุ่มสาระวิชาแบบเดิม ๆ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ และวรรณกรรม โดยมีครูและบริหารโรงเรียนเป็นผู้ตัดสินเนื้อหาว่าอะไรที่เหมาะสมกับนักเรียนโดยยังไม่มีแนวคิดในการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา

รูปแบบการเรียนการสอน ผู้อ่านคงพอนึกออกเป็นรูปแบบที่นักเรียน/นักศึกษาฟังครูสอน จดโน้ตและกลับบ้านไปทบทวนและทำแบบฝึกหัดต้องผ่านการทดสอบรูปแบบเดียวกันกับนักเรียนคนอื่น ๆ ใช้เหมือนทุกคนหรือที่เรียกว่า “One-size-fits-all education”

ครูที่สอนจะต้องได้รับใบอนุญาตในการสอน การสอนของครูเหมือนเป็นนักเผด็จการ (authoritarian) เพราะเป็นเพียงผู้เดียวที่จะให้ความรู้แก่นักเรียน ครูเป็นผู้พิจารณาเนื้อหาวิชาว่าจะสอนอะไรโดยไม่ได้พิจารณาตามความสนใจใคร่รู้ของนักเรียน

การวัดผลพิจารณาจากคะแนนสอบวัดความรู้โดยผ่านวิธีการประเมินต่าง ๆ บรรยายภาสการเรียนการสอนน่าเบื่อ เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (passive learning) เป็นการเรียนรู้แบบนั่งโต๊ะและฟังแต่ครูสอนทั้งวัน

หลายคนคงนึกภาพการเรียนการสอนแบบนี้ออก สมัยที่ผมนั่งเรียนหนังสือ ครูมีหน้าที่สอนก็สอนไปโดยไม่ได้นึกว่านักเรียนจะเข้าใจในเนื้อหาหรือไม่ (บางวิชามีนักเรียนหลับในชั้นเรียนเกินครึ่งห้อง) ยิ่งไปกว่านั้น ยังเป็นการเรียนแบบแพ็คตอกหมายถึงการเรียนที่มีการแบ่งห้องเรียนตามระดับความเรียนเก่ง

ของนักเรียน นักเรียนเรียนเก่งที่จะได้อยู่ห้องคิง และห้องบีย คือนักเรียนที่ได้ผลคะแนนสอบต่ำหรือคะแนนเกรดเฉลี่ยต่ำจะไม่ได้รับการเหลียวแลจากครูมากนัก เนื่องจากครูมักจะให้ความสนใจเด็กที่มีผลการเรียนดีเป็นส่วนใหญ่

ในมุมมองของผู้ปกครองต่อโรงเรียนในยุคนั้น โรงเรียนเปรียบเสมือนศูนย์เลี้ยงเด็กในเวลากลางวัน เนื่องจากผู้ปกครองต้องออกไปทำงานข้างนอกบ้าน การไปโรงเรียนของเด็กจึงเป็นการนำเด็กมาฝากเลี้ยงไว้ที่โรงเรียนกลาง ๆ และครูจึงได้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองคนที่สอง

ในสมัยนั้นยังมองว่าการนำเทคโนโลยีหรือคอมพิวเตอร์มาใช้ในโรงเรียนยังเป็นเรื่องที่ต้องซื้อด้วยราคาแพง สิ้นเปลืองและไม่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างคุ้มค่า

เพื่อให้เห็นภาพวิวัฒนาการของการศึกษา 1.0 ถึง 4.0 มากยิ่งขึ้น ผมขอขยายความจาก Education Evolution ดังนี้

วิวัฒนาการ Education 1.0 - Education 4.0

ภาพ: วิวัฒนาการของระบบการศึกษา 1.0 ถึง 4.0 เริ่มต้นจาก รับฟัง ค้นหา
วิเคราะห์ มาสู่การพัฒนา

ที่มา: EDUCATION EVOLUTION, 2015

การศึกษา 1.0 เป็นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียนโดยการบรรยาย ขณะที่**การศึกษา 2.0** การเรียนการสอนยังเป็นการบรรยายเหมือนเดิม แต่เริ่มมีการใช้เทคโนโลยีมาเป็นสื่อหรือเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอน **การศึกษายุค 3.0** เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียน/นักศึกษาแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อการสอนทุกรูปแบบทั้งสื่อดิจิทัลและสิ่งพิมพ์ ปรับการเรียนการสอนเป็นแบบ **Project-based Learning** และ **Problem-based Learning** ส่วน**ยุคการศึกษา 4.0** เป็นการเรียนการสอนที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (ข้อมูล: Classroom Management: Education Evolution by Meethinee Srithong)

เทคโนโลยีที่เข้ามาในการศึกษายุคการศึกษา 1.0

เว็บไซต์ (website) ยังคงเป็น Web 1.0 ซึ่งการใช้งานอินเทอร์เน็ต (internet) สมัยนั้นเป็นการใช้ข้อมูลเพียงด้านเดียว (one way communication) ที่เป็นที่รู้จักมีเพียงแค่การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์อย่างอีเมล (e-mail) แชตรูม (chat room) สำหรับการพูดคุยตอบโต้กันเป็นกลุ่มเฉพาะ การดาวน์โหลด (download) ข้อมูลเพื่อนำมาเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์สำหรับจัดเก็บข้อมูล การใช้เสิร์ชเอนจิน (search engine) หรือโปรแกรมการค้นหาในการค้นหาข้อมูล หรือ เว็บบอร์ด (web board) เว็บไซต์ที่มีหน้าที่เป็นกระดานสนทนา แฉ่งข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น

WWW. (World-Wide-Web) เกิดขึ้นในยุคนี้เช่นกันแต่ยังไม่มีมีการใช้กันอย่างแพร่หลายและยังไม่อนุญาตให้ใช้เทคโนโลยีใด ๆ สำหรับการเรียนการสอน ภายในห้องเรียนทำให้การหาข้อมูลเพื่อค้นคว้าและทำวิจัยของนักเรียน/นักศึกษา จะต้องเดินทางไปห้องสมุดของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเพื่อเอาข้อมูลต่าง ๆ มาทำวิจัยส่งครูอาจารย์ ซึ่งเป็นไปด้วยความยากลำบาก เสียเวลาเดินทาง และบางเรื่อง บางหัวข้อก็ไม่มีข้อมูลหรือข้อมูลมีอยู่น้อยมากในการหาข้อมูลมาทำงานวิจัย

หากถามว่าทำไมการศึกษา 1.0 จึงยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีมาในห้องเรียน นั้นเป็นเพราะเป็นช่วงที่อินเทอร์เน็ตยังไม่เฟื่องฟูอย่างในปัจจุบัน จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลก พ.ศ. 2548 ในยุคการศึกษา 1.0 มีจำนวน 1,000 ล้านคน และได้เพิ่มจำนวนเป็น 2,210 ล้านคน ใน พ.ศ. 2554 ยุคการ

ศึกษา 2.0 และเพิ่มจำนวนอย่างต่อเนื่องเป็น 3,500 ล้านคน ใน 5 ปีถัดไป (พ.ศ. 2559) จะเห็นได้ว่าจำนวนคนใช้อินเทอร์เน็ตเพียงมีการเติบโตอย่างกว้างขวางมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงยุคการศึกษา 3.0 นี้เอง

เชื่อหรือไม่ว่าในปัจจุบันบางโรงเรียนในประเทศไทยก็ยังคงมีการเรียนการสอนแบบนี้อยู่ ผมเชื่อว่าในอนาคตโรงเรียนต่าง ๆ คงต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เร่งปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ไม่เช่นนั้นการศึกษาไทยไม่สามารถอยู่รอดได้ ดังเช่นเราจะเห็นในต่างประเทศ มีหลายมหาวิทยาลัยได้ทยอยปิดตัวลงเนื่องจากจำนวนนักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนลดลงและก้าวไม่ทันต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่

ในประเทศกำลังพัฒนา ยังมีหลายประเทศที่ยังอยู่ในยุคการศึกษา 1.0 โรงเรียนในประเทศไทยก็ยังคงใช้แนวทางการศึกษารูปแบบเดิม ๆ ยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาในเรียน

ตัวอย่างโรงเรียนในยุคการศึกษา 1.0

จากบทความ “Do schools in Developing Countries Still Follow the Education 1.0 Model? Education 1.0 to 4.0 let’s traverse the path” เขียนโดย Dr. Afzal Badshah กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในโรงเรียนในประเทศกำลังพัฒนา เช่น มีบางโรงเรียนในประเทศปากีสถานยังขาดความพร้อมของเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องเรียนและโต๊ะเก้าอี้

หรือแม้กระทั่งบางโรงเรียนในประเทศไทยที่อยู่ห่างไกล ผมคิดว่ายังมีการเรียนการสอนในรูปแบบการศึกษา 1.0 คือครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน การเรียนการสอนแบบท่องจำนำไปสอบก็ยังมีการให้ทำในปัจจุบัน

ภาพ: การศึกษาที่อยู่ห่างไกลในชนบทที่ยังเน้นการท่องจำ
ที่มา: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566

นอกจากการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในโรงเรียนยังมีจำกัดในยุคการศึกษา 1.0 แล้ว การมีโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทยกว่าเกือบ 15,000 โรงเรียน หรือจำนวนกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมดเป็นการตอกย้ำปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งเรื่องทรัพยากร เครื่องไม้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยในการเรียนการสอนที่ขาดแคลน จำนวนการจ้างครูที่ถูกจัดสรรมายังโรงเรียนขนาดเล็กมีงบประมาณน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่อยู่มาก

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังมีอยู่

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยยังมีให้เห็นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งที่การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพนั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรได้รับอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน โดยเฉพาะการแก้ปัญหาความยากจนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

โดยให้เรียนออนไลน์อย่างเท่าเทียมกัน มาตรการดังกล่าวแบ่งออกเป็น การสนับสนุนด้านอินเทอร์เน็ตและมาตรการสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพาเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ได้รับคุณภาพการศึกษาอย่างเท่าเทียม และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาถือเป็นมาตรการที่น่าสนใจในการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทย

ผมอ่านหนังสือ “ความ (ไม่)เท่าเทียมกัน” หรือชื่อภาษาอังกฤษว่า “The Spirit Level” ของ มร. ริชาร์ด วิลกินสัน และเคท พิคเก็ตต์ (Richard Wilkinson & Kate Pickett) ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับบทวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นทั่วโลก เนื้อหาของหนังสือเกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่มีบทวิจัยบทหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ในหนังสือใช้คะแนนสอบ PISA ของโรงเรียนต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับในหลายมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา